

یزدان مهر

نگارش جمشید جمشیدی

یزدان مهر¹ دین اقوام کرد بوده و هست. این دین که ریشه در باورهای نخستین آئین میترائی دارد در قرن هفتم میلادی پس از غلبه اسلام به سرزمین های ایران تحت حکمرانی سلسله ساسانیان انجسام و رسمیت میگیرد. دین یزیدی (یزدانی) با قدمت تاریخی بیش از چهار هزار سال پس از گذار از جزر و مد های فرهنگی بسیار در خطه امپراطوری های ایران از راه سازگاری و تلفیق مفهومات اسلامی به شکل نوین خود که یزدان مهر باشد ظهور میکند. یزدان مهر به نام های دیگری از جمله **یارسانیسم**²، **دن یاری**³ و **میر اسلام**⁴ هم مشهور است. فرقه های متعلق به این دین شامل فرقه طاوسیان (یزیدی ها)، اهل حقی ها، دوروزی ها⁵، علوی بکتاشی ها⁶ و اسماعیلیان⁷ می باشد.

کردها به میترا لقب یزدان داده بودند و او را خدای برتر و اعلائی خود میدانستند. میترا آغاز و انجام هر مناسبتی بود. میترا تنها خدای صلح و مهر در آسمان ها بود. در اسطوره ها آمده است که میترا یک مروارید از گوهر پر مهر خود میسازد و این مروارید را در پشت مرغ تک بالی که بعدا خلق میکند قرار میدهد. این مرغ **آنفار**⁸ نام دارد. پس از گذشت چهار هزار سال میترا بوسیله مروارید روی پشت این مرغ زمین و آسمان را خلق می کند. پیروان آئین مذکور بر این باور بودند که میترا با خلق **هفت فرشته اعظم** و **یا فرشته گان هفت روز** موفق به آفرینش گیتی و موجودات روی کره زمین شده است.

در روز اول که یکشنبه بوده است میترا **عزازل** را که به **ملکه طاوس**⁹ نیز مشهور است خلق میکند. **عزازل** در متون قدیمی این همانی با آریامن، اهریمن یا ابلیس داشته است. ولی برخلاف طبع شیطانی و مخرب که به این خدایان نسبت داده بودند **عزازل** دوست و دستیار اول میترا بوده است. **عزازل** چون بیش از ده هزار چشم داشته است بمانند طاوس نمایش داشته است. در روز دوشنبه میترا فرشته **داردانیل**، سه شنبه **اصرافیل**، چهارشنبه **شمنائیل**، پنجشنبه **عزرائیل**، جمعه **جبرئیل** و شنبه **نورانیل** را خلق میکند. در نهایت میترا **عزازل ملکه طاوس** را به سر دسته یا مدیر بقیه فرشته گان منسوب میکند. به فرشته گان هفت روز **هفت سیر**، **هفت راز** نیز میگفتند. **هفتان** اصطلاح دیگریست که به این آئین نسبت داده اند. هفت فرشته در وحدت باهم پیکر واحد و یکتای میترا بودند.

1 Yazdanmehr

2 Yarsanism

3 Den-e Yari

4 Mir Islam

5 Druze

6 Alewi-Bektashi

7 Isma'iliyya

8 Anfar

9 peacock angel

در جدول 1 شرح هفت فرشته و ویژگی روحانی آنها به اختصار در آمده است. در اسطوره ها، میترا بعد از خلق هفت فرشته، هفت آسمان، زمین و خورشید و ماه را خلق میکند. با ندای میترا مروارید به چهار قطعه (آب، آتش، خاک و باد) تقسیم میشود که از میان آن آب فوران میزند و دریاها ظاهر میشوند. با فریاد میترا قسمتی از دریاها بی آب وسفت شده و از آنجا خشکی ظاهر میشود.

جدول 1- اسامی فرشته گان میترا و ویژگی روحانی آنها

سیاره	روز تولد	ندای روحانی به عربی	ندای روحانی	ویژگی فرشته گان	نام فرشته
خورشید	یکشنبه	انالحق	من خدا هستم	ملکه طاوس- نماد اراده مستقل، تصمیم قاطع	عزازل (Azazel)
ماه	دوشنبه	لااله الا الله	بغیر از خدا خدائی نیست	ملکه دانش و هنر، مسئول پایان دادن به دوگانگی اعداد	داردائیل (Darda'il)
مریخ	سه شنبه	الله اکبر	خدا بزرگ است	ملکه آتش و شمشیر خدا، سلطان خلق و رستاخیز	اصرافیل (Israfil)
عطارد	چهارشنبه	سبحانی	سعادت نصیب بشود	ملکه شانس، ملکه خنجر و ترور	شمنائیل (Shemna'il)
مشتری	پنجشنبه	انا جمال	من زیبا هستم	ملکه تندرستی و طول عمر، ملکه آوارگی و مرگ	عزرائیل (Azra'il)
زهره	جمعه	الله میر	خدا رفیق (مهر) است	ملکه انسانیت، ملکه وحی و خرد	جبرئیل (Jibril)
کرونوس	شنبه	من المودیل	چه کسی دشمن خداست	سپر خدا و سپر اخلاق، ملکه عدالت و برابری	نورائیل (Nura'il)

چهار قطعه مروارید همگی تحت نظارت و مدیریت فرشته جبرئیل قرار میگیرند. و بالاخره میترا از مخلوط این چهار عنصر گلی میسازد که از آن نسل انسان خلق میشود. اولین نسل انسان آدم متعارف با اهورامزدا است که میترا او را الگوی انسان کامل انگاشته و بعنوان پادشاه مقدس بهشت منسوب میکند. تمام فرشته گان بجز عزازل با تصمیم میترا موافقت میکنند. ترمرد عزازل باعث خشم میترا میشود. میترا عزازل را از خود میراند و به دنیای تاریکی ها و ظلمات میسپارد. از این به بعد تا زمان طولانی بین میترا و عزازل کشمکش و دشمنی ادامه می یابد. ولی سرانجام میترا و عزازل با هم آشتی میکنند و دوستی بین آنها ابدی میشود. با آغاز عصر طاوس میترا فرمانروائی آنها به عزازل محول میکند. عزازل در زمان حکومت شاپور اول و شاپور دوم سلسله ساسانیان به آدی اعظم (از شاگردان مانی) وحی کرده و او را ترقیب به پایه گزاری عصر طاوس در روی زمین میکند. آدی اعظم که در دوران غلبه اسلام به شیخ ادی بن مظفر معروف بود فرقه طاوسیان را پایه گزاری کرده و در ترویج این آئین کوشید. در قرن هفتم میلادی (661 میلادی) با آغاز دوران شکوفائی و حکمرانی دین اسلام، فرشته

عزازل به معاویه اول که پیرو فرقه طاوسیان بود مقام امام(امیر یا میر) را تنفیذ میکند و او را در بنیان گزاری خلافت امیه(661-750) و رواج عصر طاوس یاری میدهد. در زمانی که شرایط مناسب شد عزازل در تن یزید(مشتق از واژه یزدان) اول فرزند معاویه اول حلول میکند و طی فعالیت های یزید عصر طاوس همچنان پر رونق ادامه می یابد. از قرن دهم به بعد هم عصر طاوس در خلافت آل بویه¹⁰، شدادیان¹¹، ایوب¹² و فرمانروائی زندیه¹³(کریم خان زند) ادامه می یابد. در فاصله قرن 16 تا 18 میلادی کردها کشور مستقل خود را در مناطق آزاد بین امپراتوری عثمانی و صفویه تاسیس کردند که بر آن پارازها¹⁴، بایزیدها¹⁵، چمی شکزک ها¹⁶، بتلیس ها¹⁷، میلان ها¹⁸، به دینان¹⁹ و اردلان ها²⁰ حکمرانی میکردند.

هر یک از هفت فرشته با یک سیاره نمادین میشود(جدول 1). هفت موج نور ساطع از خدای خورشید میترا از طریق این هفت سیاره یا فرشته گان متناظر با آنها به روی کره زمین منعکس میشوند. هفت فرشته پیکریابی منبع نور میترا هستند. طول موج نورها، گرما، کشش و یا تعبیرات روحانی آنها بر موجودات روی زمین موثر واقع میشود. ملکه طاوس یا عزازل(خورشید) در بین هفت فرشته نماد آزادی اراده، استقلال ذهن و تصمیم گیری قاطع و امر بشمار می آید. با الهام از آموزش های وحیانه(انوار روحانی) هفت فرشته عموماً و عزازل خصوصاً انسان به ارتقاع شعور خود می پردازد. ضمناً تمرد از آموزش ها خشم و تنبیه عزازل را به همراه داشت.

جدول 2- مقامات در شاخه طاوسیان میترا نیسم

مقام(کردی)	ویژگی- مسئولیت
میر	بالاترین مقام روحانی- مرجع تقلید
باباشیخ	سرپرست جماعت روحانی
شیخ	ارشاد گر جمع
پیر	دستیار شیخ- مربی و راهنما
فقیر	شرکت در ریاضت کشی
قوال(qewwal)	
کوچک	نوآموز تازه وارد

¹⁰ the Buwayhid, 932-1062

¹¹ the Shaddadid, 951-1174

¹² the Ayyubid, 1169-1250

¹³ the Zindid, 1775-1794

¹⁴ Baraz

¹⁵ Bayazid

¹⁶ Chamishkezek

¹⁷ Bitlis

¹⁸ Milan

¹⁹ Bahdinan

²⁰ Ardalan

درجه انجسام و عمق وفاداری مردم به آموزش های فرشته گان طبقه بندی شد که حاصل آن نظام سلسله مراتبه ای مقامات روحانیت در این شاخه از آئین میتراست. جدول 2 مقامات روحانی را در فرقه طاوسیان نشان میدهد. مقام کوچک نازلترین و میر والی ترین مرتبه در این آئین است.

مراجع- مقاله حاضر خلاصه ی برگردان فارسی نوشتار اصلی آنست که به زبان ژاپنی نگاشته شده و در سایت زیر قابل دسترسی میباشد:

<http://home2.highway.ne.jp/miiboat/magimenu.htm>

منابعی که از آنها در نوشتار اصلی استفاده شده است بقرار زیر است:

- 1- کتاب الهفت (Ketab al-Haft)
- 2- کتاب الازیلا (Ketab al-Azilla)
- 3- کتاب الاصول (Ketab al-Usul)
- 4- کتاب جلوا (Ketab-e Jilwa)
- 5- خورشید نامه (Khorshid Nama)
- 6- دیوان قول (Diwan-e Qewl)
- 7- گلستان راز (Gulestan-e Raz)
- 8- حقیقت در حقیقت (Hadiqat al-Hadiqat)
- 9- منطق الطیر عطار (Manteq at-Tair)
- 10- مثنوی معنوی (Masnavi-e Manavi)
- 11- روایت سنن کردی (Kurd Oral Tradition)
- 12- تعدادی منابع ژاپنی